

Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΞΕΝΙΤΕΥΤΟΥ: ΜΙΑ ΝΕΑ ΥΠΟΔΟΧΗ ΤΟΥ GUY (MICHEL) SAUNIER ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

«[...] Ο κ. Saunier είναι ο σημαντικότερος νεοελληνιστής φιλόλογος στη Γαλλία, διευθυντής επί δεκαετίες του Νεοελληνικού Ινστιτούτου του Παρισιού και, παλιότερα, ένας από τους πρώτους επισκέπτες καθηγητές του Τμήματος Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Πανεπιστημίου μας· το μεταφραστικό έργο του είναι εξαιρετικό, ενώ το συγγραφικό έργο του πλούσιο, ογκώδες και ρηξικέλευθο, με εύρος από το δημοτικό τραγούδι και την υστερομεσαιωνική λογοτεχνία ως τον Παπαδιαμάντη, τους νεοέλληνες υπερρεαλιστές, τους συγγραφείς της Γενιάς του '30 και την εντελώς πρόσφατη λογοτεχνία μας· πρόσφατα συνάδελφοι, μαθητές και φίλοι του του αφιέρωσαν τιμητικό τόμο, ενώ οι δεσμοί του με τη Θεσσαλονίκη και το Πανεπιστήμιό μας είναι στενοί, αφού η συμβολή του στην κατάρτιση φοιτητών μας μέσω των ευρωπαϊκών προγραμμάτων είναι μεγάλη και ο ίδιος έκανε στο Πανεπιστήμιό μας αρκετά μαθήματα και διαλέξεις».

Αυτά, τα αναγκαστικά πολύ σύντομα, έγγραφα πριν από δύο ακριβώς χρόνια (21.10.2003), στη συνυπογραμμένη και από τους υπόλοιπους τρεις, τότε, καθηγητές του Τομέα Μεσαιωνικών και Νέων Ελληνικών Σπουδών (Β. Κατσαρό, Φρ. Αμπατζοπούλου, Χ. Καράογλου) πρόταση για να αναγορεύσει επίτιμους διδάκτορες του το Τμήμα Φιλολογίας του πανεπιστημίου μας πέντε ξένους συναδέλφους, βυζαντινολόγους και νεοελληνιστές (δύο Γερμανούς, δύο Ολλανδούς και έναν Γάλλο), μαζί με έναν «Ελληνογερμανό» πανεπιστημιακό βυζαντινολόγο και έναν Έλληνα μη πανεπιστημιακό βιβλιογράφο και κριτικό· και ομολογώ πως, συντάσσοντας την πρόταση εκείνη, ένιωθα τη συγκριτική αδικία που γινόταν στην αγαπημένη χώρα της πανεπιστημιακής μου μετεκπαίδευσης, παλαιότατο κέντρο της παγκόσμιας γαλλόφωνης ενασχόλησης με τον ελληνισμό, και κοιτίδα μιας πλειάδας μεγάλων ελληνοιστών και ελληνο-

Εισήγηση («έπαινος») στην πανηγυρική συνεδρίαση του Τμήματος Φιλολογίας του ΑΠΘ για την αναγόρευση του Guy (Michel) Saunier σε επίτιμο διδάκτορα (Αίθουσα Τελετών της Φιλοσοφικής Σχολής, 19.10.2005)· δεν μεταβάλλεται η προφορική μορφή.

θρεμμένων φιλόλογων, εκδοτών και λογοτεχνών της Αναγέννησης, όπως και των κατοπινών στρατιών από νεοελληνιστές ιεραποστόλους, δραγουμάνους, περιηγητές, συλλογείς και λεξικογράφους του Μπαρόκ και της τουρκοκρατίας, μα και ενός διόλου ευκαταφρόνητου πλήθους επιστημόνων και ερευνητών που δίδαξαν ή ανέδειξαν τη νεοελληνική γλώσσα, λογοτεχνία και πολιτισμό από τα τέλη του 18ου αι. κ.ε., από τον Villoison, τον Fauriel, τον Buchon, τον Brunet de Presle και τον Miller ως τους Gidel, Legrand, Pernot, Mirambel και τους νεότερους και σημερινούς διαδόχους τους.

Ομολογώ, επίσης, ότι και τώρα ακόμη νιώθω, όπως ίσως και άλλοι παλαιότεροι και τωρινοί συνάδελφοι, πως είναι μεγάλο «κρίμα κι άδικο» που δεν προλάβαμε, δεν έγινε δυνατό ή δεν σκεφτήκαμε ακόμα, να πλαισιώσουμε τη σημερινή αναγόρευση του ομότιμου καθηγητή του Πανεπιστημίου του Παρισιού-Σορβόνης (Paris IV) Guy Auguste André (ή, κατά την προτίμησή του, Michel) Saunier – αναγόρευση η οποία έρχεται 28 ολόκληρα χρόνια ύστερα από την ανάλογη που είχε επιφυλάξει η ενιαία ακόμα, στα 1977, Φιλοσοφική Σχολή μας στον κορυφαίο μελετητή των νεοελληνικών δημοτικών τραγουδιών, του μέτρου, του ρυθμού και της μουσικής, τον γαλλόφωνο Ελβετό Samuel Baud-Bovy – με τη δίκαιη απόδοση της ίδιας τιμής και σε άλλους γάλλους ή γαλλόφωνους ομολόγους τους, ανάμεσα στους οποίους αρκούμαι να μνημονεύσω, τη στιγμή αυτή, μονάχα μερικούς, μακαρίτες ή ζωντανούς, Γάλλους, Ελβετούς και Γαλλοκαναδούς εξέχοντες και καινοτόμους επιστήμονες είτε αφοσιωμένους φίλους της λογοτεχνίας και του πολιτισμού μας, όπως τον κλασικό φιλόλογο, συγκριτολόγο και βαθύ γνώστη των κειμένων του Σεφέρη, του Τσίρκα και του Δ. Ι. Αντωνίου René Étiemble, τον ερευνητή του ελληνοθρεμμένου βενετσιάνικου θεάτρου και σπουδαίο σολωμιστή Louis Coustelle, τον στέρεο μελετητή του δημοτικού τραγουδιού, της θρησκευτικής ποίησης και του Κάλβου Bertrand Bouvier, τον οξυδερκή μεταφραστή και μελετητή του Νικόλαου Μαυροκορδάτου και των ελλήνων υπερρεαλιστών και υπερρεαλιζόντων Jacques Bouchard, καθώς και δύο λογίους που μόχθησαν αφάνταστα, στην Ελλάδα ή την Κύπρο, για τον νεότερο ελληνισμό, τη γλώσσα και τη λογοτεχνία του, τον Octave Merlier και τον Roger Milliex.

Ομολογώ, πάντως, ότι τουλάχιστον έχω την αίσθηση πως το να βρίσκεται απόψε μαζί μας μόνον ο Guy (Michel) Saunier είναι μια αδικία που δεν μοιάζει σε τίποτε με τη σχεδόν αρχέγονη, και κατόπιν μυθική-φαντασική ή και ιστορικά επαναφορτιζόμενη και διερμηνευόμενη «Αδικία» που γοήτευσε και καθήλωσε τον σημερινό ξένο μας ήδη από τα πρώτα

βήματα της γνωριμίας του με τα δημοτικά τραγούδια, τα αυθεντικότερα, κατά την έμμομη ιδέα του, κείμενα-καθρέφτες του (νεο)ελληνικού φαντασιακού και ψυχισμού, όταν, στα μέσα τής κάπως αυθεντικής ακόμα – και, σίγουρα, ασύγκριτα πιο φιλόξενης –, μα πολιτικά και κοινωνικά πολύ δύσκολης έως και τραυματικής δεκαετίας του 1950, πρωτογνωρίστηκε με Έλληνες της Ελλάδας στην Ελλάδα. Και συλλογίζομαι πως τα δύο ονόματα νεοελληνιστών που ακούστηκαν τελευταία στη σειρά των πεθαμένων ή ζωντανών που ανακάλεσα είτε αναλογίστηκα πριν από λίγο, τα ονόματα του Merlier και του Milliex, όπως και η στοργική φωλιά τους, το Γαλλικό Ινστιτούτο / Γαλλική Σχολή Αθηνών, δηλαδή μια από τις επιφανέστερες προβολές του γαλλικού πολιτισμού, της εκπαίδευσης και της επιστήμης στη νεότερη Ελλάδα, αποτελούν το ομαλότερο, ίσως, πέρασμα του λόγου μας προς τον Saunier, δηλαδή σ' ένα από τα εκλεκτότερα παιδιά της γαλλικής μεταπολεμικής παιδείας, που είναι και ο άνθρωπος που τιμά το Τμήμα, η Σχολή και το Πανεπιστήμιό μας σήμερα. Γιατι η Αθήνα του δεύτερου μισού του 20ού αιώνα, το Γαλλικό Ινστιτούτο της και, εν πολλοίς, το κλίμα που διαμόρφωναν, εκεί ή στο Παρίσι, Γάλλοι και Έλληνες πνευματικοί άνθρωποι και καλλιτέχνες που είχαν μικρότερους ή μεγαλύτερους δεσμούς με το Ινστιτούτο αυτό και με αντίστοιχους δημόσιους γαλλικούς φορείς, συνθέτουν κυρίως την πρωταρχική ατμόσφαιρα μέσα στην οποία ανάσανε, ανδρώθηκε και άρχισε να ευδοκίμει ο νεοελληνιστής Saunier, προτού απλώσει τα κλαδιά του και τις πολύτροπες αναζητήσεις του στα αρχεία της Ακαδημίας Αθηνών και σε ερευνητικά κέντρα ή πανεπιστήμια του Παρισιού και της Ελλάδας. Ας μην ξεχνούμε, άλλωστε, πως γεννημένοι στην Αθήνα και βαθιά γαλλομαθείς (προτού διαπρέψουν, αντίστοιχα, στη γερμανομάθεια ή την αγγλομάθεια) ήταν και οι δύο αγαπητοί και αξέχαστοι δάσκαλοι της Σχολής και του Τομέα μας που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στο εκδοτικό ή και το διδακτικό λανσάρισμα του Saunier, από τη δεκαετία του 1970 κ.ε., ο Λίνος Πολίτης και ο Γ. Π. Σαββίδης: ο πρώτος ήταν εκείνος που, παρά την ενμέρει διαφορετική επιστημονική και μεθοδολογική οπτική του, δεξιώθηκε στο περιοδικό *Ελληνικά* της πρώτης μεταπολεμικής, και αξεπέραστης, περιόδου του το πρώτο και εκτενές επιστημονικό δημοσίευμα του γάλλου μελετητή (ένα άρθρο-σταθμό για τη μελέτη του ελληνικού δημοτικού τραγουδιού, 1972: από το 1996 κ.ε. ο Saunier τίμησε το περιοδικό και με άλλες, πρωτότυπες πάντα, συνεργασίες του)· ο δεύτερος ήταν ο άνθρωπος που πρωτοστάτησε ώστε ο ώριμος πια γάλλος ερευνητής να πάρει, ως εντεταλμένος «αλλοδαπός καθηγητής» της Γαλλικής (μα, για ένα διάστημα, και της Νεοελληνικής) Φιλολογίας στο γαλλικό τμήμα τού τότε Ινστιτούτου Ξένων Γλωσσών και Φιλολογιών της Φιλοσοφικής Σχο-

λής μας, το ακαδημαϊκό διδακτικό του βάπτισμα (Φεβρ. 1977-Αύγ. 1983), μα και, παράλληλα, να ξεκινήσει την εξαιρετικά αποδοτική καριέρα του ως εκδότης-ανθολόγος και ευαίσθητος σχολιαστής και μελετητής ελληνικών δημοτικών τραγουδιών με *Το δημοτικό τραγούδι της ξενιτιάς* τού πάλαι ποτέ κορυφαίου φιλολογικά αθηναϊκού εκδοτικού οίκου «Ερμής» (1983).

Φυσικά, ο άνθρωπος που τιμούμε απόψε, με το ταξιδιάρικο, μεσογειακό, παθιασμένο και, κάποτε, εκρηκτικό, πίσω από την άφογη γαλατική ευγένεια, ταμπεραμέντο (ωραία προσωπογραφική περιγραφή του δίνει ο Βασίλης Βασιλικός, στην εναρκτήρια συνεργασία τού αφιερωματικού τόμου *Κανίσκιον φιλίας. Τιμητικός τόμος για τον Guy-Michel Saunier*, Αθήνα 2002: «Ο Φίλος μου ο Μισέλ-Γκυ Σωνιέ»), δεν είναι, βιολογικά, γέννημα θρέμμα της Αθήνας, έστω κι αν η ιδιαίτερη πατρίδα του, η Μασσαλία, και ο περίγυρός της της Κυανής Ακτής συνδέθηκαν αναπόσπαστα από τα προκλασικά κιόλας χρόνια με τον αθηνοϊωνικό αποικισμό και, κατόπιν, με ποικίλα κύματα ελληνικής μετανάστευσης, αυτοεξορίας, αναχώρησης ή και ευφρόσυνης διαβίωσης και παραθερισμού, ακόμη και ύστερα από τη Μικρασιατική Καταστροφή, τον Εμφύλιο Πόλεμο ή τα χρόνια της Δικτατορίας. Ο Saunier έζησε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του (από τις αρχές της δεκαετίας του 1950) στο Παρίσι, και εκεί ζει, κυρίως, και εξακολουθεί να δημιουργεί και σήμερα· στο Παρίσι, και ιδίως στα γόνιμα χρόνια των υστερολυκειακών και μεταλυκειακών σπουδών του στο Λύκειο Θιέρσου (Lycée Thiers) και στο Ανώτερο Διδασκαλείο (École Normale Supérieure· ο Saunier, όπως και άλλοι συνάδελφοί του, αποτελεί ζωντανό παράδειγμα των πολλών έξοχα καταρτισμένων και ισχυρά γαλβανισμένων προσωπικοτήτων που πρόσφερε η Σχολή αυτή στη Γαλλία και στον κόσμο), τοποθετούνται και οι απαρχές της ενασχόλησής του με τα ελληνικά: στην αρχή, φυσικά, μόνο με τα αρχαία ελληνικά, που θα του χάρισουν το βραβείο της Ακαδημίας Ρακίνα (Académie Racine) και θα τον πρωτογνωρίσουν σε Βιργίλιους-οδηγητές του στην πορεία προς τη νεότερη και σύγχρονη Ελλάδα, όπως ο επίσης normalien Louis Martinez και ο Roger Millieux (τους αρχικούς αυτούς προσανατολισμούς τού ελληνιστή Saunier, όπως και τους κατοπινούς σταθμούς της ζωής και της παραγωγής του ως τα τέλη του 2002, τους περιγράφει λιτά μα εμπειριστωμένα και ένθερμα η πλουσιότατη βιοεργογραφική Εισαγωγή τής στενότερης συνεργάτριάς του Emmanuelle Moser, στον τόμο *Κανίσκιον φιλίας...*).

Πιο καταλυτικές ακόμη, για τις ερευνητικές προτιμήσεις του Saunier, φαίνεται να στάθηκαν οι πρώτες τρεις επισκέψεις του στην Ελλάδα, στα

χρόνια 1955-1956, αφού από τότε ο νεαρότατος ελληνοιστής αρχίζει να μεταμορφώνεται σταδιακά σε νεοελληνοιστή· αν αρχίσουμε να μετρούμε από το πρώτο ταξίδι του, τον Σεπτέμβριο του 1955, συνειδητοποιούμε πως ο άνθρωπος που έχουμε μαζί μας απόψε συμπλήρωσε κιόλας μισόν αιώνα πολύπλευρης και γόνιμης επαφής με τον σύγχρονο ελληνοισμό: ο φιλέλληνας Milliex, η ταλαντούχα ηθοποιός και σκηνοθέτης Χριστίνα Τσίγκου (σύντροφος της ζωής του Saunier για μία σχεδόν δεκαετία), άλλοι Έλληνες εγκατεστημένοι από παλαιότερα ή από τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια στη Γαλλία είτε συχνοί επισκέπτες και λάτρεις της (λογοτέχνες, καλλιτέχνες, επιστήμονες, υπότροφοι σπουδαστές, φοιτητές κτλ.: ιδιαίτερα ο Γιάννης Τσαρούχης και ο Νίκος Σβορώνος, μα και οι Θράσος Καστανάκης, Ανδρέας Εμπειρικός, Φωκίων Φραντζισκάκης, Ελένη Γλύκατζη, Ελένη Πετσοπούλου κ.ά.) συγκαταλέγονται ανάμεσα στους ανθρώπους που του αποκαλύπτουν όψεις του νεοελληνοισμού, μα και της παράδοσης και του μύθου του (σ' αυτούς θα προστεθεί λίγο αργότερα και ο Νίκος Καββαδίας, ασυρματιστής τότε σε πλοία μεσογειακών διαδρομών, από τη Μασσαλία προς ανατολάς και τανάπαλιν: τη συντροφιά ενός τέτοιου ταξιδιού αναπολεί ένα γράμμα του Καββαδία προς τον «αγαπητό του Μιχάλη», από την Αθήνα, 15.2.1964, που αναπαράγεται φωτογραφικά στο πίσω εξώφυλλο του τόμου *Κανίσκιον φιλίας...* και μας μαθαίνει όχι μόνο τις πρώιμες ενέργειες του γάλλου νεοελληνοιστή για μετάφραση και παρισινή δημοσίευση της *Βάρδιας* σε κορυφαίο εκδοτικό οίκο, μα και τη συνεχιζόμενη παρουσία του Θράσου Καστανάκη στη φιλική τους παρέα). Το τρίτο, μάλιστα, ταξίδι του Saunier στην Ελλάδα, το καλοκαίρι του 1956, φαίνεται να σημαδεύεται από μian ακόμη πιο σημαίνουσα, για τα κατοπινά ερευνητικά και συγγραφικά ενδιαφέροντά του, «ανακάλυψη», που τον οδηγεί πια, μέσω της πρώτης ουσιαστικής επαφής με τον παλαιότερο ελληνικό προφορικό λόγο, έστω και στη μνημειωμένη του μορφή, να συμπληρώσει ό,τι του είχαν δώσει, ως τότε, η λαλιά, τα γραπτά, η τέχνη, η συναναστροφή, η φιλία και ο έρωτας ζωντανών ανθρώπων: η λιγόλογη, στη βιογραφική περιγραφή της Emmanuelle Moser, περιγραφή της πρώτης αυτής συνάντησής του («σε μια βιτρίνα βιβλιοπωλείου της Αθήνας πέφτει πάνω στη συλλογή δημοτικών τραγουδιών της Hedwige Lüdeke» [*Ελληνικά Δημοτικά Τραγούδια*, Αθήνα 1947]) δεν μπορεί παρά να φέρνει στον νου την περίφημη αυτοδηγητική αρχή των *Πρώτων Κριτικών* του Παλαμά, «Ίόνιοι ποιηταί. Α'. Κάλβος ο Ζακύνθιος»: «Παρήλθον έτη έκτοτε. / Ενθυμούμαι ότι ηγόρασά ποτε έκ τινος παρά την Αγίαν Ειρήνην παλαιοπώλου δύο τομίδια ελληνικών ποιημάτων...». Από τότε, και ως σήμερα (αφού σε λίγο θα τον ακούσουμε να μας μιλά για το τραγούδι «Του Νεκρού Αδελφού»), η

ελληνική δημοτική ποίηση μπήκε βαθιά μέσα στις σκέψεις και τα όνειρα του γάλλου ερευνητή και οιστρηλάτησε ένα από τα «μεγάλα οράματά» του: να τη μελετήσει διεξοδικά και σφαιρικά και να την αναδείξει – όχι πια ελληνολατρικά, ρομαντικά και συγκινησιακά, μα αντικειμενικά, εμπειριοκρατικά και νηφάλια – ως εκείνη τη «βασιλική οδό» ή τη γνήσια έκφραση της «συλλογικής ψυχής» που επιτρέπει σε όλους εμάς, θέλουμε δεν θέλουμε, να αναγνωρίζουμε ένα κομμάτι του ψυχισμού μας σαν μέσα από πιστό καθρέφτη («Καὶ ψυχὴ / εἰ μέλλει γνῶσεσθαι αὐτὴν / εἰς ψυχὴν / αὐτῇ βλέπτειν: τὸν ξένο καὶ τὸν ἐχθρὸ τὸν εἶδαμε στὸν καθρέφτη»), και που βοήθησε τον ίδιο τον Saunier, τόσες δεκαετίες ήδη, να «κλείνει μέσα στην ψυχή του το ελληνικό δημοτικό τραγούδι, και να αισθάνεται μέσα του να λαχταρίζει κάθε είδος μεγαλείου».

Συνοψιση της ερευνητικής, συγγραφικής και διδακτικής δραστηριότητας του Saunier στα σχεδόν πενήντα χρόνια που πέρασαν από τη σημαδιακή εκείνη «ανακάλυψη» ακούσατε, τόσο στον σύντομο χαιρετισμό της αντιπρυτάνισσάς μας όσο και στις πρώτες προτάσεις της δικής μου προσφώνησης, που σας τις διάβασα πριν από λίγο· και αμέσως ύστερα από εμένα, όταν αρχίσει η κυρίως τελετή της αναγόρευσης, ανάλογες συνοψίσεις μου θα ακούσετε στο μικρότερο αρχαιϊστικό και, ιδίως, στο εκτενέστερο δημοτικόγλωσσο Ψήφισμα του Τμήματός μας. Από εδώ και πέρα, λοιπόν, περιορίζομαι μονάχα στην παρουσίαση και τον σύντομο σχολιασμό μερικών σταθμών της ερευνητικής, συγγραφικής και διδακτικής σταδιοδρομίας του:

Στο ελληνικό δημοτικό τραγούδι, πρώτα πρώτα: με αρχικό σταθμό την ευοίωνη στροφή του εικοσιτριάχρονου πτυχιούχου της Κλασικής Φιλολογίας της Σορβόνης και agregé de Lettres Classiques (1957) προς τη νεοελληνική δημοτική ποίηση (ο Saunier αρχίζει να εκπονεί, με την επίβλεψη του γλωσσολόγου, κυρίως, διευθυντή του Νεοελληνικού Ινστιτούτου της Σορβόνης André Mirambel, διδακτορικό «τρίτου κύκλου» με θέμα «Τα τραγούδια του γάμου με πένθιμο θέμα») και τελευταίους σταθμούς, για την ώρα, την ερευνητική ενασχόλησή του με τα λεγόμενα «ακριτικά τραγούδια» και τα ίχνη μυθικών τελετών στα δημοτικά τραγούδια, καθώς επίσης – σε συνεργασία με την Emmanuelle Moser – με τη λαϊκή και αποκριάτικη ποίηση της Σίφνου με θέματα ερωτικά και με την ετοιμασία μιας ανθολογίας δημοτικών τραγουδιών «Της Αγάπης» (σημειώνω πως το υπαρξιακό και μυθικό δίπολο του Έρωτα και του Θανάτου κυριαρχεί σε όλες τις αναζητήσεις του), επισημαίνουμε πως ο ερευνητής που τιμούμε σήμερα έχει αφιερώσει σχεδόν πενήντα χρόνια της ζωής του σε μιαν αδιάκοπη συνομιλία με το έντυπο και το χειρόγραφο αρχαιακό

υλικό, και με τις ζωντανές εκδηλώσεις, επιβιώσεις και προεκτάσεις του δημοτικού τραγουδιού, ξεπερνώντας με την τεράστια εποπτεία του, τις ρηξικέλευθες τομές του, τις μεγαλειώδεις, συχνά, ανατροπές και συλλήψεις του και τα επανειλημμένα και συστηματικά δημοσιεύματά του το επίπεδο στο οποίο είχαν φτάσει τη μελέτη της νεοελληνικής δημοτικής ποίησης οι σπουδαίες ιστορικοφιλολογικές, εκδοτικές και ερμηνευτικές-κριτικές μορφές της παλαιότερης λογοσύνης, από τον Νικόλαο Πολίτη, τον Γιάννη Αποστολάκη και τον Στίλπωνα Κυριακίδη ως τους καλύτερους, ανάμεσα στους κατοπινούς και σημερινούς, Έλληνες και ξένους συνεχιστές τους· και αυτό το έχει πετύχει δείχνοντας όχι μονάχα την अपαράμιλλη φιλολογική στόφα του, μα και την επαρκή εθνολογική, κοινωνικοανθρωπολογική και ιστορική του κατάρτιση, έναν υψηλότατο βαθμό γνώσης των μυθολογικών, αρχετυπικών, ψυχαναλυτικών, ψυχολογικών και δομιστικών αναζητήσεων και μεθόδων, μια οξύτατη λογοτεχνική ευαισθησία και μιαν άγρυπνη ετοιμότητα για αταλάντευτη αντιμετώπιση των στραβών προσανατολισμών της προγενέστερης έρευνας και για ακριβοδίκαιη όσο και πρωτότυπη και εμπνευσμένη νέα αποτίμηση και κρίση. Τα ορατά, σ' εμάς, ίχνη τούτης της σχεδόν «στρατευμένης» συνομιλίας του γάλλου ερευνητή με το ελληνικό δημοτικό τραγούδι ως αναπόσπαστο τμήμα του δημιουργικού λόγου και της λογοτεχνίας μας, μα και του συλλογικού (νεο)ελληνικού μύθου, ψυχισμού και νοοτροπίας, καθώς και κάποιων επιμέρους ή «νεωτεριότερων» τροποποιήσεων και προσαρμογών του, είναι, κατά σειράν: η ερευνητική του δουλειά στο κορυφαίο ερευνητικό ίδρυμα της Γαλλίας (στο CNRS, το Εθνικό Κέντρο Επιστημονικής Έρευνας του Παρισιού, από το 1963 ως τις αρχές του 1977)· η υποστήριξη της πρώτης του διδακτορικής διατριβής (1968)· η συνέχιση και διεύρυνση των μελετών του κατά την εκπόνηση της δεύτερης, «κρατικής» διατριβής του (doctorat d'état)· οι πολλές, συχνά πολύμηνες και πάντοτε γόνιμες, ερευνητικές διαμονές και επισκέψεις του στην Αθήνα και στο Λαογραφικό Αρχείο (ή Κέντρο Έρευνας της Ελληνικής Λαογραφίας) της Ακαδημίας Αθηνών (κυρίως στα χρόνια 1964-1975, αλλά και 1980-1981 κ.ε.)· η δημοσίευση ενός μεγάλου γαλλόγλωσσου μελετήματος για την «Πάλη με τον Χάρο στα ελληνικά δημοτικά τραγούδια. Μορφές πρωταρχικές και μορφές παράγωγες» (1972)· η υποστήριξη (1975) και η έκδοση (1979) της εκπληκτικής σε εύρος, σοφία και πρωτοτυπία «κρατικής» διατριβής του («Αδικία». Το κακό και η αδικία στα ελληνικά δημοτικά τραγούδια)· η συνέχιση της δημοσίευσης ειδικών άρθρων σε γαλλικά και άλλα περιοδικά (1982 κ.ε.)· η πρώτη από τις λιτές σε έκταση, αλλά περιεκτικότερες σε ουσία και πολύ μελετημένες σε διάταξη, ελληνόγλωσσες ανθολογίες «θεματικών κατηγοριών» της δημοτικής

ποίησης (*Το δημοτικό τραγούδι της ξενιτείας*, 1983)· οι δύο πρόσφατες, επίτομες και ογκώδεις, ελληνόγλωσσες συγκεντρώσεις μεγάλου μέρους δημοσιευμένων και ανέκδοτων εργασιών του για το δημοτικό τραγούδι (*Ελληνικά δημοτικά τραγούδια. Τα μοιρολόγια*, 1999· *Ελληνικά δημοτικά τραγούδια. Συναγωγή μελετών (1968-2000)*, 2001). Θα έκλεβα πολύ χρόνο από το τελετουργικό της αποψινής βραδιάς, μα, ίσως, και από την αντιφώνηση του ίδιου του Saunier, αν επιχειρούσα να απομονώσω και να συνοψίσω πρόχειρα μερικές από τις «μεγάλες ιδέες» και κάποια από τα μεγάλα επιτεύγματά του, όπως, π.χ.: την επιβεβαίωση της «συνέχειας» του ελληνικού μύθου, ως τουλάχιστον τα χρόνια της επικράτησης του λεγόμενου «βιομηχανικού πολιτισμού»· τη χαρτογράφηση των παγανιστικής προέλευσης ποικίλων αντιστάσεων του μεσαιωνικού και νεότερου ελληνισμού στην επείσακτη χριστιανική οικειοποίηση και αλλοτρίωση· την κατάδειξη της σημασίας του ποιητικού προβληματισμού πάνω στις οικογενειακές σχέσεις και τα λογής οικογενειακά (συμ)πλέγματα· την επέκταση και επιβλητική στερέωση της επιφάνειας που καταλαμβάνει μέσα στις γνωστές καταγραφές το δραματικό αφηγηματικό τραγούδι (δηλαδή η «παραλογή») και την οργανική ένταξη στην κατηγορία αυτή τεχνητών κατασκευασμάτων της λόγιας έρευνας, όπως το λεγόμενο «ακριτικό τραγούδι» κ.ά.· την επιβεβαίωση της εξάρτησης σπουδαίων προσωπικών δημωδών ποιητικών συνθέσεων, όπως ο *Απόκοπος* του Μπεργαδής, από το προγενέστερο τους δημοτικό τραγούδι· τη γενετική σύνδεση του λεγόμενου «ιστορικού τραγουδιού» με νεότερες καμπές της συλλογικής και εθνικής συνειδητοποίησης· τη διεισδυτική κατάδυση στη θεματική και μορφική αλήθεια και αυθεντικότητα των τραγουδιών του θανάτου, της ξενιτειάς-μετανάστευσης και του γάμου· την κριτική επισκόπηση και αποτίμηση της ελληνικής και διεθνούς πορείας των λαογραφικών και εθνογραφικών ερευνών και την κατάθεση ώριμου προβληματισμού και καιρίων προτάσεων για τη μελέτη του ελληνικού δημοτικού λόγου (εκτός από τα τραγούδια, ο Saunier ασχολήθηκε, ως ένα βαθμό, και με τα παραμύθια και τις παραδόσεις), κ.ά. πολλά.

Περνούμε, κατόπιν, στη λόγια και δημώδη «προσωπική» λογοτεχνική δημιουργία του 19ου και του 20ού αιώνα: με πρώτο σταθμό τις γαλλόγλωσσες μεταφράσεις και παρισινές εκδόσεις δύο σημαντικών πεζών του Καζαντζάκη σχεδόν αμέσως ύστερα από τον θάνατο του συγγραφέα (*Ο τελευταίος πειρασμός*, 1959· *Αναφορά στον Γκρέκο*, 1961) και τελευταίους, για την ώρα, σταθμούς μελετήματα για τη γλώσσα και το ύφος του Παπαδιαμάντη και του Εμπειρικού (2003), δύο οξυδερκέστατα και αποκαλυπτικά βιβλία για το έργο του Καββαδία και της Αξιώτη («*Ετούτο το κορμί το τόσο αμαρτωλό...*» – Έρευνα στον μυθικό κόσμο του Νίκου

Καββαδία, 2004· Οι μεταμορφώσεις της Κάδμωσ – Έρευνα στο έργο της Μέλπωσ Αξιώτη, 2005), και υπό έκδοση μεταφράσεις μεταπολεμικής πεζογραφίας (Κεκαρμένοι του Ν. Κάσδαγλη), θυμίζουμε πως ο νεοελληνιστής που φιλοξενούμε απόψε έχει αφιερώσει πάνω από σαράντα πέντε χρόνια της ζωής του στη γνωριμία του γαλλικού και γαλλόφωνου αναγνωστικού κοινού με ενδεικτικές συγγραφικές περιπτώσεις και κείμενα-σταθμούς της νεοελληνικής λογοτεχνίας των τελευταίων 130 χρόνων, λόγιας, γλωσσικά πολύφωνης ή αιρετικής, και δημοτικιστικής (τυπωμένα δείγματα ως τώρα: Καζαντζάκης, 1959-1961· Εμπειρίκος, 1964 κ.ε.· Καββαδία, 1969 κ.ε.· Παπαδιαμάντης, 1976 κ.ε.· Σεφέρης, 1988· Βαλτινός, 1995), ενώ, παράλληλα, οι φιλολογικές αναγνώσεις του (δημοσιευμένες και ανέκδοτες· στις τελευταίες πρέπει να ανήκει μια ανάλυση του μυθιστορήματος *Γλαύκος Θρασάκης* του Βασιλικού) και η συστηματική ερευνητική και διδακτική ενασχόλησή του με τη νεοελληνική λογοτεχνία στις νεότερες φάσεις της έχουν αποφέρει, πέρα από τις μεταφράσεις, έναν διάλογο ευκαταφρόνητο όγκο δημοσιευμένων μελετών, άρθρων και βιβλιοκρισιών: είναι ευτύχημα το ότι μέσα στα τελευταία πέντε χρόνια πολλές από τις εργασίες αυτές συσσωματώθηκαν σε ελληνόγλωσσα βιβλία με διάταξη οργανική και εμβέλεια ευρεία, τουλάχιστον ως προς τους συγγραφείς που ειλκυσαν περισσότερο το ενδιαφέρον και τον θαυμασμό του μελετητή (Παπαδιαμάντης, Εμπειρίκος, Καββαδία, Αξιώτη, 2001-2005) – πάντοτε με βάση την αξία τους, συνήθως λόγω της παραμέλησης ή αμφισβήτησής τους από μερίδα της φιλολογικής και λογοτεχνικής κριτικής, και κάποτε χάρη και σε μια γόνιμη προσωπική γνωριμία. Είναι ευτύχημα, επίσης, το ότι τα μελετήματα αυτά, όπως και τα αντίστοιχα για το δημοτικό τραγούδι, δίνουν την ευκαιρία στον αναγνώστη να αντιληφθεί σε όλο τους το μεγαλείο τη φιλολογική αυταπάρηση και τα ιπποτικά αισθήματα του Saunier που τον καθοδηγούν σε μια *défense et illustration* ρωμαλέων τεχνιτών και στέρεων δειγμάτων του λόγου και του μύθου τους, που είχαν και, ενμέρει, συνεχίζουν να έχουν αδικηθεί, παραμερισμένα ή υποβαθμισμένα γραμματολογικά, χτυπημένα ή υποτιμημένα κριτικά, στενεμένα ή διαστρεβλωμένα ερμηνευτικά. Εδώ, είναι αξιοσημείωτες αφενός η επικέντρωση της επίμονης προσοχής του Saunier σ' έναν συγγραφέα της λεγόμενης Γενιάς του 1880 ή Νέας Αθηναϊκής Σχολής (τον πεζογράφο Παπαδιαμάντη, με παράλληλες ματιές τουλάχιστον και προς τον Βιζυηνό) και σε τρεις συγγραφείς της λεγόμενης Γενιάς του 1930 ή Νεωτερικής Λογοτεχνίας του Μεσοπολέμου (τον ποιητή και πεζογράφο Καββαδία, την πεζογράφο και ποιήτρια Αξιώτη και τον ποιητή και πεζογράφο Εμπειρίκο, με παράλληλες ματιές τουλάχιστον και προς τους Σεφέρη, Εγγονόπουλο, Ελύτη), αφετέρου η συγκέντρωση των εύστοχων

φιλολογικών και κριτικών πυρών του πάνω σε ιδεολογικές, γραμματολογικές και τεχνοτροπικές απόψεις που ταλαιπώρησαν πολύ τη νεοελληνική φιλολογία και κριτική, από τον καιρό της διατύπωσής τους ως τη σημερινή σίγκινη εποχή των πιστών ακολούθων ή των άχρωμων επιγόνων: στενόμυαλοι θετικιστές, φανατικοί θρησκευόμενοι, απογοητευμένοι ιδεαλιστές και ανανήψαντες μαρξιστές, διώκτες της νεοτερικότητας, κομπορμιστές και απολογητές κατεστημένων ή εύρωστων λογοτεχνικών ομάδων και κλικών, σταλινικοί και «δημαράκια», συνθέτουν το πολύχρωμο μωσαϊκό των συγγραφικών αντιπάλων με τους οποίους είναι έτοιμος διαρκώς, και με ακατάβλητη ζωντάνια, να διαλεχθεί και να κονταροχτυπηθεί τούτος ο ασίγαστος εραστής της καλής λογοτεχνίας και ανιδιοτελής σημαιοφόρος της δικαιοσύνης στις κριτικές και φιλολογικές σταθμίσεις και αποκαταστάσεις. Αυτές οι μη μεταφραστικές εργασίες του Saunier ξεχειλίζουν, κάποτε, και έξω από τα ευρύχωρα δοχεία των αντίστοιχων τόμων όπου αναδημοσιεύεται είτε θησαυρίζεται για πρώτη φορά η ομολογη παρέα τους (Ανδρέας Εμπειρικός. *Μυθολογία και ποιητική*, 2001, αλλά και τα άρθρα σε περιοδικά «Η μετακίνηση ως στοιχείο μύησης και ποιητικής στο έργο του Εμπειρικού», 2001, «Για το λεξιλόγιο του Α. Εμπειρικού», 2003· *Εωσφόρος και Άβυσσος – Ο προσωπικός μύθος του Παπαδιαμάντη*, 2001, αλλά και τα μη αυτοτελή «Από τα ελληνικά στα γαλλικά: το πρόβλημα των γλωσσικών επιπέδων. Σκέψεις πάνω σε μια μετάφραση της Φόνισσας του Παπαδιαμάντη», στα ιταλικά, 2003, «Ανατολή και Δύση στο έργο του Παπαδιαμάντη», 2004). Και εδώ, συγχωρήστε με που δεν διαθέτω τον χρόνο για να επεκταθώ στο ποια ακριβώς και πόσο πολλά καινούρια στοιχεία και πορίσματα κομίζουν στη φιλολογία μας οι συστηματικές αυτές μελέτες του Saunier, στις οποίες πρέπει να συγκαταριθμηθούν εγκυκλοπαιδικά άρθρα (εκτός από ένα που αφορά τα ελληνικά δημοτικά τραγούδια, 1994, αυτά παρουσιάζουν τη βυζαντινή λογοτεχνία, τη νεοελληνική λογοτεχνία και την ελληνική πολιτισμική ζωή, 1985 κ.ε., καθώς και τους νομπελίστες Σεφέρη και Ελύτη, 1992) και μερικές βιβλιοκρισίες (εκτός από εκείνες που αφορούν το δημοτικό τραγούδι, τον λαϊκό «κοινό λόγο» και την ελληνική κοινωνική και οικονομική ζωή, σχολιάζοντας μονογραφίες των S. Baud-Bovy, R. Beaton, I. Προμπονά, Μ. Ασβεστή, και τον Α' τόμο της *Εξόδου* του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, 1985-1990, συζητούν βιβλιοκριτικά τα βιβλία της Λ. Λυχνάρα για τον Ελύτη, της Γ. Φαρίνου-Μαλαματάρη για τον Παπαδιαμάντη, του Ο. Merlier για τη *Γυναίκα της Ζάκυθος* του Σολωμού, 1985-1990)· αν, πάντως, επέλεγα να ξεχωρίσω μερικά και μόνον από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των δημοσιευμένων μελετών του Saunier για νεοέλληνες λογοτέχνες και κείμενά τους, θα τόνιζα: την έξαρ-

ση της μοναδικότητας και της μεγαλοφυΐας του παπαδιαμαντικού έργου, μέσω μιας εξονυχιστικής, μα ιλιγγιώδους, τολμηρότατης και «βέβηλης», στις συλλήψεις της, αρχετυπικής, ψυχαναλυτικής και συμβολογλωσσοκεντρικής ιχνηλάτησης που προσπαθεί να προσεγγίσει τις «βαθιές δομές» του οικογενειακού και προσωπικού μύθου του Παπαδιαμάντη, αλλά και την εξέλιξη των πραγματώσεων ή και αποκρύψεων τους μέσα στα πεζογραφήματά του· την ανάδειξη της ανελικτικής πορείας της γλωσσικής/ρυθμικής έκφρασης και της ποιητικής του Εμπειρικού στην παραγωγή του ύστερα από τον Μεσοπόλεμο, μέσω μιας προσεχτικής και γονιμότητας παρακολούθησης της «προσωπικής μυθολογίας» και της «μυθοποίησης της ψυχικής και ποιητικής εμπειρίας», και με ιδιαίτερη επιμονή στα αποκαλυπτικά θέματα του «αρσενικού νερού» / «σπέρματος» και της σωτηριολογικής αναζήτησης· στην κατάδειξη του σκοτεινού βάθους, μα και της συγγραφικής συνέπειας, συνοχής και μαεστρίας με τις οποίες αναδύονται οι οικογενειακοί και προσωπικοί μύθοι της ποίησης και της πεζογραφίας του Καββαδία, μέσω μιας πολύτιμης και πρωτότυπης συνεξέτασης δημοσιευμένων και ανέκδοτων ποιητικών και πεζών κειμένων (ο Saunier έχει ήδη αναγγείλει την ετοιμασία σχολιασμένης έκδοσης του ανέκδοτου έργου του συγγραφέα)· στην ανάρρηση και κατακύρωση της Αξιώτη σε μείζον συγγραφικό ανάστημα της περιόδου 1938 κ.ε., μέσω μιας συστηματικής προσέγγισης του φαντασιακού, των θεμάτων, της γλώσσας και του ύφους, της λογοτεχνικής εκδήλωσης και εξέλιξης, μα και της κριτικής δεξίωσης, αμφισβήτησης ή και απόρριψής της μέσα στην πολυκύμαντη και δύσκολη ιδεολογικά, συγγραφικά και εκδοτικά ζωή της.

Είναι καιρός, τέλος, να μνημονεύσουμε και συμπληρωματικές ή παραπληρωματικές, προς τις παραπάνω, συγγραφικές δραστηριότητες του λογίου που υποδεχόμαστε σήμερα: πρώτα, τη διαρκή μέριμνά του για τα προβλήματα, τη διδασκαλία και τη διδακτική της νεοελληνικής γλώσσας (κάτι που δεν ξενίζει, φυσικά, για έναν συνεχιστή της παράδοσης του Pernot και του Mirambel στο Νεοελληνικό Ινστιτούτο της Σορβόνης – ύστερα από την ιστορική παρένθεση των χρόνων 1970-1983 και των επισκεπτών καθηγητών Κ. Θ. Δημαρά και Αικατερίνης Κουμαριανού – και για έναν δίγλωσσο, ουσιαστικά, φιλόλογο και δημιουργικότατο μεταφραστή· τα μικρά μεταφραστικά δημοσιεύματά του ξεκινούν από το 1988)· δεύτερον, τα βιβλία του στον χώρο της νεοελληνικής τέχνης, δηλαδή τον όχι μικρό αριθμό γαλλόγλωσσων μεταφράσεων κειμένων ελλήνων εικαστικών καλλιτεχνών, αρχιτεκτόνων, ιστορικών της τέχνης και τεχνοκριτικών (κάτι αναμενόμενο, άλλωστε, για τον ομοτράπεζο και σύντροφο τόσων ελλήνων καλλιτεχνών στη Γαλλία και την Ελλάδα, τον θαυμαστή

και φίλο του Τσαρούχη, του Τσιτσάνη και του Φασιανού· από την αγάπη του Saunier για τις εικαστικές τέχνες και τους καλλιτέχνες πηγάζει ήδη το πρώτο δημοσίευσμά του, στα 1957, η μονογραφία του Ερρίκου Φραντζίσκάκη για τους Έλληνες ζωγράφους του 19ου αι., για να ακολουθήσει μια σειρά επίτομων μεταφράσεων όπου παρελαύνουν ο Θεόφιλος του Τσαρούχη, 1966, η Νεοκλασική αρχιτεκτονική στην Ελλάδα και Η Αθήνα στο πέρασμα των χρόνων, ιστορικός άτλαντας πολεοδομίας και αρχιτεκτονικής του Γιάννη Τραυλού, 1967 και 1972, και οι Ζωγραφιές του Τσαρούχη, 1992, ενώ ως βιβλία υπό έκδοση δηλώνονταν στα τέλη του 2002 – στην Εργογραφία του αφιερωματικού τόμου *Κανίσκιον φιλίας...*, που το εξώφυλλό του κοσμείται με το σκίτσο του Φασιανού «Ο Σονιέ στην Νεοελλάδα», ζωγραφισμένο στην Αθήνα το 2001 – τα *Αρχαία ελληνικά θέματα στη ζωγραφική της ιταλικής Αναγέννησης* του Πρεβελάκη και η *Επιλογή θεωρητικών κειμένων για την τέχνη του Τσαρούχη*).

Άφησα για την κατακλείδα του «Επαίνου» μου λίγα – μα εντελώς απαραίτητα – λόγια για τον κορυφαίο πανεπιστημιακό δάσκαλο Saunier. Αν για την πολύχρονη μεταπολιτευτική θητεία, στη Σχολή μας, αυτού του ενεργού, κατά τα χρόνια της Δικτατορίας, δημοκράτη αρμοδιότεροι να μιλήσουν θα ήταν συνάδελφοί του διδάσκοντες και, βέβαια, οι φοιτητές του εκείνων των χρόνων στο γαλλικό τμήμα τού τότε Ινστιτούτου Ξένων Γλωσσών και Φιλολογιών, και αν για τις δύο ολόκληρες επακόλουθες δεκαετίες (άνοιξη του 1984 - τέλος καλοκαιριού του 2003) της προπτυχιακής και, κυρίως, μεταπτυχιακής διδασκαλίας του στη Σορβόννη θα ήταν πιο ταιριαστό να ακούσουμε τις εντυπώσεις και τη γνώμη των πάμπολλων μαθητών του και των πολλών δεκάδων νεαρών επιστημόνων (στους οποίους οι Έλληνες αποτελούν σημαντικότατο ποσοστό) που τέλειωσαν με την καθοδήγησή του αξιόλογες και ποικιλότητες θεματικά πτυχιακές, μεταπτυχιακές και διδακτορικές εργασίες, εγώ αρκούμαι, με βάση την πείρα από τη μακρόχρονη, στενή και πάντοτε αρμονική συνεργασία μαζί του στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών προγραμμάτων ανταλλαγών Έρασμος, Lingua και Σωκράτης, και κάτω από τη ζωηρή, ακόμα, ανάμνηση των σεμιναρίων και διαλέξεων που έδωσε στο πανεπιστήμιό μας (όπως και αλλού στην Ελλάδα και σε πολλές άλλες χώρες), αλλά και των σοφών και διεισδυτικών πάντα παρατηρήσεων και σχολίων που επιφύλασσε στα δικά μου, ή άλλων συναδέλφων μας, ανταποδοτικά σεμινάρια στο Παρίσι, να μαρτυρήσω για την υψηλότετη ποιότητα αυτού του δασκάλου, του όχι μόνον εξαιρετικά καταρτισμένου και ανοιχτού στον διάλογο, μα και δυναμικού και αφοσιωμένου στην επιστημονική καθοδήγηση. Αν σε τούτο το διδακτικό έργο προσθέσουμε τις συγγενείς (ερευ-

νητικές και εκδοτικές) πρωτοβουλίες του με επίκεντρο το Νεοελληνικό Ινστιτούτο της Σορβόνης (την ίδρυση και αρχική διεύθυνση ενός καινούριου περιοδικού, της *Revue des Études Néo-helléniques*, 1992 κ.ε.· την προεδρία του, για έξι χρόνια, στη νεοσύστατη, το 1992, γαλλική Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών· τη δημιουργία μιας γαλλόγλωσσης εκδοτικής σειράς όπου έχουν ήδη δημοσιευτεί τρεις αξιόλογες διδακτορικές διατριβές υποστηριγμένες στη Σορβόνη: της Diana Haas για το «θρησκευτικό πρόβλημα στο έργο του Καβάφη», της Emmanuelle Moser για τη «ζωολογία του δημοτικού τραγουδιού», του René Bouchet για την «αναπαράσταση του χώρου στο έργο του Παπαδιαμάντη», 1996-2001· τη σύσταση μιας ομάδας έρευνας του δημοτικού τραγουδιού με την εύγλωττη ονομασία «Claude Fauriel»), βλέπουμε να προβάλλει πιο ανάγλυφα και ολοκληρωμένα η ξεχωριστή προσωπικότητα αυτού του διακεκριμένου και δραστικού πανεπιστημιακού δασκάλου.

Απόψε, λοιπόν, στη Θεσσαλονίκη και στην Αίθουσα Τελετών της παλιάς ακαδημαϊκής μητέρας του, καλωσορίζουμε τον Guy (Michel) Saunier με μεγάλη χαρά και ευγνωμοσύνη για όσα έδωσε στη φιλολογία μας και στον Νέο Ελληνισμό, και του ευχόμαστε ολόψυχα πολύχρονη και ακμαία συνέχιση των ερευνητικών και συγγραφικών του σχεδίων.

